

ИСИДОРА ЛЪУМОВИЋ

**ФИНАНСИЈСКИ
РИЗИК,
НЕИЗВЕСНОСТ И
КРИЗА**

ИНСТИТУТ ЕКОНОМСКИХ НАУКА

Исидора Љумовић

**ФИНАНСИЈСКИ
РИЗИК,
НЕИЗВЕСНОСТ И
КРИЗА**

Београд, 2016. година

Исидора Љумовић

ФИНАНСИЈСКИ РИЗИК, НЕИЗВЕСНОСТ И КРИЗА

РЕЦЕЗЕНТИ

Др Часлав Оцић, редовни члан САНУ

Др Јанко М. Цвијановић, научни саветник

Др Владан Павловић, редовни професор

Др Јелена Миновић, научни сарадник

ИЗДАВАЧ:

Институт економских наука, Змај Јовина 12, Београд

Телефон: +381 11 2622 357, 2623 055

www.ien.bg.ac.rs

office@ien.bg.ac.rs

ЗА ИЗДАВАЧА: Др Јован Зубовић, виши научни сарадник, директор

УРЕДНИК: Др Љубодраг Љумовић

ШТАМПА: ДонатГраф, Београд

ТИРАЖ: 200

ISBN: 978-86-89465-24-2

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

005.334:336

ЉУМОВИЋ, Исидора, 1980-

Финансијски ризик, неизвесност и криза / Исидора Љумовић. - Београд :

Институт економских наука, 2016 (Београд : ДонатГраф). - 140 стр. : граф.

прикази, табеле ; 25 cm

Ауторкина слика. - Тираж 200. - Биографија аутора: стр. 133-134. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија: стр. 123-127. - Регистри.

ISBN 978-86-89465-24-2

а) Финансије - Управљање ризиком

COBISS.SR-ID 226488076

*Издавање ове монографије финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког
развоја Републике Србије и у њој су дати неки резултати истраживања на пројекту
179001-„Организациона и информациона подршка систему управљања квалитетом као
кључним фактором повећања конкурентности наших предузећа и њиховог бржег уласка
на светско и ЕУ тржиште“*

САДРЖАЈ:

Предговор	5
Дефинисање ризика	9
Развој пословног ризика	11
Развој финансијских ризика	13
Управљање ризиком	16
Диверсификација	21
Пирамида управљања ризиком и однос ризика и приноса	23
Доношење одлука у условима ризика	25
Однос вероватноћа/утицај	28
Организациона структура у функцији управљања ризиком	30
Врсте финансијских ризика	35
Финансијски извештаји и ризик	38
Кредитни ризик	41
Компоненте кредитног ризика	42
Ризик неизвршења обавеза	42
Ризик изложености	45
Ризик промене нивоа	46
Ризик покрића	46
Ризик уговорених страна пре поравнања и ризик плаћања	48
Законски ризик	50
Ризик земље	51
Системи процене ризика земље	53
Ризик концентрације	65
Тржишни ризици	67
Ризик каматне стопе	68
Адекватна пракса управљања ризиком каматне стопе	70
Девизни ризик	72
Управљање девизним ризиком	75
Мерење тржишних ризика	75
Геп каматне стопе	76
Анализа трајања	78
Употреба симулације у мерењу тржишних ризика	82
Сценарио анализа	84
Стрес тест	84
Управљање тржишним ризиком	85
Ризик ликвидности	91
Управљање ликвидношћу	94
Оперативни ризик	101

Управљање оперативним ризицима	102
Ризик и криза	105
Анатомија појма кризе: основе	106
Кризе у макроекономској теорији	110
Економска еволуција и криза	115
Ризик, кризе, макроекономска теорија и еволутивни приступ	116
Закључна разматрања	119
Литература	123
Списак табела:	129
Списак илустрација:	130
Списак скраћеница:	131
Биографија аутора	133
Институт економских наука	135
Индекси	136

Предговор

Етимолошки реч ризик је у српски дошла из италијанског језика (итал. *rischico*), и буквално значи излагање опасности себе, другог кога или било чега, могућност страдања при каквом смелом покушају; спремност за одговорност за штету, опасност, подношење губитака (Речник Српскохрватскога књижевног језика, књига пета, 1973, 536-537). Тако посматрано, може се идентификовати више врста опасности: опасност по живот или здравље, по породицу, опасност по имовину, опасност по заједницу, могућност страдања при природним катастрофама (вулкани, земљотреси, поплаве...). Све наведене опасности као полазиште су усађене у људско биће, уграђене у најситније поре организма до нивоа гена, и у великој мери одговорне су за његово понашање. Управљање ризиком уједно значи и управљање фундаменталним људским страховима и, уколико је успешно, најсуптилнији је део управљачког механизма људског понашања. Развој мисли, идеја и начина управљања ризиком може се пратити упоредо са праћењем развоја људске врсте. У прошлости, људски живот и његова имовина у многоме су зависили од самог поимања ризика, анализе ризика, и у завршном чину од могућности контроле да се њиме управља. Да би преживели, наши преци су развијали разне материјале, оруђа и оружја, али су и сами еволуирали по грађи, стекли брзину и снагу, проналазили нове начине и нове одговоре на ризике, односно опасности, које су их вребале из животног окружења. Временске непогоде, снег, киша и лоше време су их нагнале да себи направе обућу и одећу, кров над главом и кућу. Глад их је приморала да култивишу земљу и узгајају усеве, да припитоме животиње. Лов и могућност улова дивљих животиња су их натерали да усаврше оружја. Врло брзо су схватили, да то исто оружје могу да употребе против других људи. Тако су, ако су бољи и вештији ратници, на лакши, али и знатно ризичнији начин долазили до неких добара. Ризик да ти други људи имају боље оружје, да на другачији, бољи, начин буду организовани, да буду способнији и бољи од њих, био је огроман. Људска историја је препуна великих војсковођа, победилаца. Сви они су, у ствари, били добри управљачи ризиком. Ратним ризиком. Александар Македонски, Дарије, Цезар Гај Јулије, Наполеон Бонапарта, Кутузов, војвода Степа Степановић, маршал Жуков, Бик Који Седи су само неки од врхунских управљача ризиком.

С друге стране ризик и управљање њиме су тесно повезани са хазардерством, односно коцком. Много је примера дато кроз литературу о врхунским

Финансијски ризици, неизвесност и криза

коцкарима, који су били виртуозни управљачи ризика. Најсуптилније су о томе писали Пушкин и Достојевски. Достојевски, на крају свог романа „Коцкар“ каже:

„Добих, и после двадесет минута изађох из станице са сто седамдесет гулдена у цепу. То је факат! Ето шта може некада да значи последњи гулден! А шта би било да сам тада клонуо духом, да се нисам усудио? Сутра, сутра је свему крај!“ (Достојевски, 1973. стр. 228)

Крај ове приче је епилог добио крајем 2015. године. Наиме, коцкарски дуг господина Достојевског, начињен у коцкарници с почетка двадесетог века и стар преко стотину година, платио је господин Виктор Абрамович крајем 2015. године, и тако скинуо таблу о коцкарском дугу са улазних врата коцкарнице.

И Срби имају свог великана међу управљачима ризиком и хазардом. То је књаз Милош Обреновић, за кога кажу, да је коцкајући се, изгубио цело једно острво на Дунаву.

У економији, ризик се другачије испољава, али је суштина иста. Финансијске (али и све остале) организације су, у циљу опстанка, приморане да усавршавају начин пословања, да уводе нове финансијске инструменте, технике и методе за управљање ризиком. Најочигледнији пример међу иновацијама су дериватне хартије од вредности и процес секјуритизације. Инвестициони фондови и остали институционални инвеститори су пак, типски нове организације које су се појавиле као одговор на промењен ниво и врсту ризика.

Продужење људске врсте (или у економском смислу успешан наставак пословања), могуће је само када човек надвлада ризик, односно њиме управља. У реалном животу, смањењем општих ризика повећава се трајање и квалитет људског живота, док се у економском смислу смањењем ризика побољшава квалитет пословања и омогућава већа зарада. Дакле, ризик се може тумачити као природна, социолошка и економска категорија. У овој монографији пажња ће бити посвећена ризику као економској категорији.

О утицају ризика у модерном друштву, нарочито интересантно је писао немачки социолог Улрих Бек. Он је, у сада већ глобално познатој и прихваћеној књизи „Ризично друштво“ (енгл. *Risk society*) објављеној 1992. године тврдио да ризик који постоји у модерном друштву води ка креирању глобалног ризичног друштва. Технолошке промене подижу ниво ризика и

Предговор

намећу потребу да се на ове ризике константно реагује, односно прилагођава променама. Иако су најзначајније претње у овом процесу оне по околину и живот, и осталим променама (у запослености и профилима посла, начину пословања, ерозији традиционализма у пословању и слично) треба придавати значаја. Бек такође наводи да ризици више немају локалне карактеристике, већ да су глобализовани и да погађају све слојеве друштва и географске регионе. Ова његова тврдња се показала тачном за време последње економске кризе (Beck, 1992).

Ризик се јавља у свим сферама деловања и у свим врстама организација. Ефикасно управљање ризиком је саставни део пословања. Овде се не може причати о савременом пословању, јер је ефикасно управљање ризицима одувек било предуслов за добро пословање. Осим што је пажња посвећена ризику као економској категорији, фокус је на финансијским институцијама.